Tafelrede uitgesproken op 14 maart 2025 door Cisca Griffioen

2025 is een bijzonder jaar. Er zijn veel herdenkingen, zowel positieve als negatieve. Maar dat is het leven. Om met een positief feit te beginnen: Amsterdam bestaat of kreeg 750 jaar geleden stadsrechten. Dat wordt gevierd met allerlei activiteiten waaronder een groots feest op de A10 op 21 juni. Ik ben ook al bij het begin geweest op zondag 27 oktober in de Ziggo Dome. Een tweede positief punt is dat ons Genootschap dit jaar ons 47^{e} lustrum ofwel 235-jarig bestaan viert. En we zijn Amsterdams!

Doctrina et Amicitiae

Onze locatie viert ook een beetje mee. In 1788 werd een leesgezelschap in Amsterdam opgericht met de naam *Doctrina et Amicitia*. De leden waren patriotten, veelal afkomstig uit de Amsterdamse koopmannen-, rechters-, notarissen- en ambtenarenwereld. Als politiek gezelschap mochten zij geen bijeenkomsten houden maar als leesgezelschap kwamen zij regelmatig bijeen. Doctrina et Amicitia had een grote bibliotheek met 8.000 titels, waarvan een groot deel bewaard is gebleven.

In 1872 werd in het gebouw ernaast de Sociëteit de Groote Club opgericht en in 1922 fuseerde Doctrina et Amicitia met de Groote Club, waarna de naam Sociëteit De Groote Club Doctrina et Amicitia gebruikt werd.

We hopen ook dit jaar 80 jaar bevrijding te vieren; de meeste leden zijn van na de oorlog en dat willen we vooral zo houden. Maar ook herdenken wij de schietpartij van 7 mei 1945 vanuit de Groote Club (het oude pand in de Kalverstraat) waarbij tenminste 32 doden en 100 tot 120 gewonden vielen.

Vandaag zijn er ook twee onderscheidingen uitgedeeld, waardoor ons Genootschap zo bekend is geworden. De Reinier de Graaf medaille en de Sarphati Talentenprijs. Sarphati is vorig jaar door de lezers van het Parool uitgeroepen tot grootste Amsterdammer aller tijden.

Sarphati

Sarphati (1813-1866) promoveerde op 27 juni 1839 aan de Universiteit Leiden en vestigde zich als huisarts in Amsterdam. Zijn praktijk confronteerde hem met de povere levensomstandigheden: acht procent van de bevolking leefde in kelders, de helft van de kinderen zat op een armenschool en de bevolkingsstatistieken leken op die van een derdewereldstad, met veel geboorten en veel sterfte en daarbovenop de stank van zwavel, mest en vuilnis. Vele van Sarphati's activiteiten kwamen de levenskwaliteit ten goede: hij ontwierp een uitbreidingsplan voor Amsterdam, zorgde voor een abattoir en de eerste broodfabriek van Nederland aan de Vijzelgracht met een wekelijkse productie van 9000 goedkope broden. In 1842 richtte hij de Nederlandse maatschappij ter bevordering der Pharmacie op. Voor de opkomende industrie stichtte hij de bank Crédit Mobilier. Ook was Sarphati in 1842 een van de oprichters van een particuliere academie voor handelsonderwijs. Vooral vanaf het midden van de jaren 1840 ontplooide hij zijn organisatorisch talent. In 1847 kreeg hij een vergunning om afval te verzamelen en stichtte hij de Maatschappij tot bevordering van Landbouw en Landontginning. In 1852 richtte hij de Vereeniging voor Volksvlijt op en in 1855 de Maatschappij voor Meel- en Broodfabrieken die brood aanbood

30% onder de bakkersprijs. Dit soort inspanningen resulteerde rond 1870 in een stijging van de gemiddelde levensverwachting in Amsterdam. Hiernaast beïnvloedde hij de stadsuitbreiding en-verfraaiing met projecten zoals het Paleis voor Volksvlijt en het Amstel Hotel.

Sarphati zou de realisatie van vele van zijn plannen niet meemaken. Wat hij wel meemaakte was de realisatie van het monumentale en moderne Paleis voor Volksvlijt (1864) op het Frederiksplein, waar nu de Nederlandsche Bank staat.

De Graaf

Vandaag is verder de Reinier de Graaf medaille aan de beurt. Reinier de Graaf (Schoonhoven, gedoopt 30 juli 1641- Delft, 17 augustus 1673) was een Nederlands arts en anatoom. Hij was een van de pioniers van de wetenschap van de voortplantingsgeneeskunde, en is de ontdekker van de later naar hem genoemde 'graaffollikels'.

De Graaf studeerde medicijnen in Utrecht en Leiden en promoveerde in 1665 in Angers op de pancreas. In 1666 vestigde hij zich in Delft als arts. Hij deed anatomisch werk voor de Leidse hoogleraar De le Boë Sylvius. Hij ontwikkelde een eigen spuit om bloedvaten op te spuiten en was daardoor ook bevriend met Ruysch. Hij heeft de Graafse follikels ontdekt zonder de eicellen zelf ooit te zien en ontwikkelde een theorie over de voortplanting. Maar ook de spermatozoa heeft hij nooit zelf gezien.

Zijn katholieke geloof stond een universitaire carrière in de weg in het grotendeels protestantse Nederland. Ondanks de internationale erkenning die hij als gevolg van zijn publicaties kreeg, werd hij na de dood van de Leidse hoogleraar Sylvius in 1672 vanwege zijn katholieke achtergrond afgewezen als zijn opvolger. Als u denkt dat dit alleen in de 17^{e} eeuw voorkwam moet ik u teleurstellen. In de jaren 50 en begin 60 van de vorige eeuw was de UvA nog Gemeente Universiteit en moest de Gemeenteraad benoemingen goedkeuren. Er waren toen 2 kandidaten voor een hoogleraarschap: de protestante kandidaat werd aangenomen en de katholieke werd in Nijmegen benoemd. En onze medaillewinnaar van vandaag komt uit Nijmegen, waar de Nederlandse Bisschoppenconferentie nog in 2020 besloot dat de Radboud Universiteit niet katholiek meer mocht heten, al staat dat nog steeds in de Statuten. En er wordt nog steeds over gesteggeld nadat beroep bij het Vaticaan was ingediend.

Op 13 juni 1672 trouwde Reinier de Graaf met Maria van Dyck, twee weken na hun ondertrouw op 28 mei 1672. Eind 1672 raakte hij met zijn vroegere vriend Jan Swammerdam verwikkeld in een langslepende prioriteitsstrijd over bepaalde details van de vrouwelijke geslachtsorganen. Swammerdam beschuldigde De Graaf van plagiaat en deze laatste was daar behoorlijk door van slag. Tot overmaat van ramp overleed in april 1673 zijn zoon Fredericus, twee weken na de geboorte. Die combinatie van gebeurtenissen heeft hem waarschijnlijk de zin ontnomen om nog verder te leven. Twee dagen nadat Van Leeuwenhoek op aanraden van De Graaf zijn eerste brief naar de Royal Society had geschreven, overleed Reinier de Graaf op 32-jarige leeftijd. Op het moment van zijn dood was zijn vrouw opnieuw zwanger van hem, maar waarschijnlijk heeft hij dat niet geweten. De oorzaak van zijn dood is officieel niet bekend, maar zijn overlijden werd door tijdgenoten toegeschreven aan de 'cholerische' omstandigheden waarin hij terecht was gekomen. Tegenwoordig wordt echter aangenomen

dat hij zichzelf van het leven heeft beroofd, iets wat in die tijd helemaal niet bespreekbaar was. Hij werd begraven in de Oude Kerk te Delft.

Maar gelukkig leeft zijn naam voort in de onderscheidingen van ons Genootschap. We vieren vandaag ons 235-jarig bestaan en ik wil graag een toost uitbrengen op de toekomst, zodat we in 2040 ons 250-jarig bestaan kunnen vieren.